

19. Невважай И. Философия права: проблема рациональности права. Правоведение. 1995. № 3. С. 67–75.
20. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е. Губский и др. М.: Инфра-М, 1997. 574 с.
21. Кравченко А. Социология Макса Вебера: труд и экономика. М., 1997. 208 с.
22. Шелухін В. Раціональність у добу пізнього Модерну: до розвитку методологічної основи розуміння онтології множинності. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Секція: «Соціологія». 2013. № 4. С. 75–79.
23. Дорская А., Честнов И. Эволюция системы права России: теоретический и историко-правовой подходы: монография. СПб.: Астерион, 2010. 306 с.
24. Позднева С. Диалектика и общенаучные понятия. Философско-методологический анализ категориального строя современной науки. Саратов, 1987. 232 с.
25. Бедь В. Юридична психологія: навч. посіб. 2 вид., доп. і переробл. К.: МАУП, 2003. 436 с.

УДК 342.9

СУКМАНОВА О.В.

ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

У статті сформовано зміст адміністративно-правової охорони права власності як сукупність адміністративно-правових норм, за допомогою яких публічною адміністрацією та іншими суб'єктами права здійснюється регулювання адміністративних правовідносин щодо захисту права власності, попередження й запобігання правопорушенням щодо права власності, а також відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб щодо права власності з використанням заходів примусу в межах закону.

Ключові слова: адміністративно-правова охорона, адміністративно-правові відносини, адміністративно-правові норми, право власності, правопорушення, суб'єкти права.

В статье сформировано содержание административно-правовой охраны права собственности как совокупность административно-правовых норм, с помощью которых публичной администрацией и другими субъектами права осуществляется регулирование административных правоотношений по защите права собственности, предупреждению и предотвращению правонарушений относительно права собственности, а также восстановлению нарушенных прав, свобод и законных интересов лиц относительно права собственности с использованием мер принуждения в рамках закона.

Ключевые слова: административно-правовая охрана, административно-правовые отношения, административно-правовые нормы, право собственности, правонарушения, субъекты права.

The article contains the contents of administrative and legal protection of property rights as a set of administrative and legal norms, with the help of which the public administration and other subjects of law regulate administrative legal relations concerning the protection of property rights, prevention and prevention of offenses concerning property

rights, and the restoration of violated rights, freedoms and legitimate interests of persons with respect to property with the use of coercive measures within the limits of the law.

Key words: *administrative-legal protection, administrative-legal relations, administrative-legal norms, ownership, offenses, subjects of law.*

Вступ. Обраний Україною курс у напрямі інтеграції до Європейського Союзу спонукає до необхідності вдосконалення адміністративного законодавства у сфері охорони права власності до того рівня, який уже існує в економічно розвинених країнах. На сьогодні вітчизняне законодавство, а саме Кодекс України про адміністративні правопорушення, не повною мірою забезпечує захист такої інституції, як право власності.

Реформування політичної системи, що відбувається сьогодні в Україні, здійснення адміністративної реформи на підставі співвідношення інтересів держави та інтересів громадян спонукають адміністративну науку до пошуку ефективних і якісно нових шляхів урегулювання адміністративних відносин. Один із шляхів – узгодження понятійного апарату, що використовується, та розроблення наукових категорій, які б відбивали реалії сьогодення [8].

В умовах становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства проблема публічної охорони майнових і немайнових прав власності є однією з найбільш актуальних. Варто зауважити, що деякі нові суспільні явища, які безпосередньо зачіпають важливі інтереси широкого загалу осіб у майновій і немайновій сферах, перебувають за межами державного впливу та правового регулювання. Факт необхідності новітнього створення теорії адміністративно-правової охорони права власності в Україні пояснюється комплексом соціальних, економічних, культурних і правових чинників [4].

Без гарантованої належної охорони в цій сфері є неможливою розвинена незалежна економічна структура держави, тому постає необхідність вироблення правової теорії щодо адміністративно-правової охорони права власності в Україні.

Огляд останніх досліджень. Адміністративно-правова охорона як предмет дослідження зумовлювала значний інтерес із боку таких науковців, як С. Алексєєв, В. Галунько, О. Єщук, Л. Кожура, І. Коросташова, М. Легенченко, Ю. Марущак, О. Обущак, Л. Рогач, О. Стукаленко та інші.

Однак проблематика, пов'язана з адміністративно-правовою охороною права власності, є багатогранною, причому кожна з проблем може бути предметом окремого фундаментального дослідження, що зумовлює актуальність аналізу адміністративно-правової охорони права власності в Україні.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі теорії права, думок учених-правників із цієї проблематики та чинного законодавства з'ясувати зміст адміністративно-правової охорони права власності в Україні.

Результати дослідження. З метою аналізу адміністративно-правової охорони права власності необхідно спочатку визначитися безпосередньо з терміном «охорона».

У загальному вигляді під категорією «охороняти» розуміють «оберігати від небезпеки кого, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху тощо; стояти на варті біля кого, чого-небудь; вартувати, стерегти; оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди тощо; захищати від чого-небудь» [1, с. 170]. Охорона (англ. *protection*) являє собою сукупність заходів, спрямованих на забезпечення нормальної реалізації прав, а також на захист прав у разі їх порушення чи оспорювання; процес охорони права власності реалізується через конкретні засоби державного впливу, які існують переважно в правовій формі та можуть проявлятися або через встановлення правових норм, або через їх позитивне застосування [3, с. 85].

Професор С. Алексєєв розкриває поняття «охорона» через охоронні правовідносини, які «складаються на основі охоронних юридичних норм і являють собою правовідносини, за допомогою яких здійснюються засоби захисту примусу» [14, с. 268].

Л. Кожура вважає, що термін «охорона» можна розуміти як безпосередній правовий захист соціальних інтересів громадян, соціальних груп, усього суспільства, а також як стимулювання таких соціальних дій, які б мали наслідком зміцнення існуючих суспільних відносин і нейтралізацію тих соціальних тенденцій, що їм загрожують [13, с. 122].

Поняття правової охорони сформував М. Легенченко, який пропонує розглядати її не тільки як установлення юридичних засобів, спрямованих на реалізацію суб'єктивного права та запобігання його порушенню, а й як правове регулювання правовідносин. Справді, норми про захист прав складають лише певну частину охоронних норм, до яких належать запобігання порушенням та ті, що встановлюють імперативний механізм їх реалізації [9, с. 62].

Таким чином, правова охорона – це сукупність правових норм, за допомогою яких здійснюється регулювання правовідносин щодо захисту охоронюваних законом прав, свобод і законних інтересів осіб, суспільства й держави, а також попередження та запобігання вчиненню правопорушень із використанням заходів примусу в межах закону.

Ми цілком згодні з думками Т. Гуржія, що викладені в його працях, щодо того, що наявний сталий інтерес до феномена адміністративно-правової охорони, і галузева наука ще не виробила єдиного консенсусного погляду на його природу та зміст [10, с. 293].

Досить обґрунтованою є позиція О. Єщук, яка вважає, що адміністративно-правова охорона – це інститут адміністративного права, що складається з однорідних норм адміністративного права, правовий вплив яких спрямований на попередження правопорушень (профілактику злочинів) та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що здійснюються за допомогою адміністративного інструментарію – форм адміністративної діяльності публічної адміністрації, засобів адміністративного примусу та адміністративних процедур [11, с. 2].

Л. Рогач наголошує на тому, що поняття «охорона» включає поняття «захист», коли про перше говоримо в широкому розумінні. Коли ж ідеться про вузьке значення, то обсяг поняття адміністративно-правової охорони збігається з обсягом поняття адміністративно-правового захисту. Таким чином, адміністративно-правова охорона в широкому розумінні – це позитивний статичний стан адміністративного права, спрямований на попередження правопорушень та усунення перешкод реалізації прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права, та динамічний стан адміністративного права, спрямований на захист прав, свобод і законних інтересів суб'єктів права в разі порушення, невизнання чи оспорювання з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності. У вузькому розумінні поняття адміністративно-правової охорони збігається з поняттям адміністративно-правового захисту та пов'язується з порушенням, невизнанням або оспорюванням прав, свобод чи законних інтересів, можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності [12, с. 100].

Під час аналізу правової категорії «адміністративно-правова охорона» І. Коросташова дійшла висновку, що в загальнотеоретичному значенні та в науці адміністративного права цю категорію варто розглядати в чотирьох аспектах: 1) як одну з функцій держави (правоохоронна функція); 2) як завдання адміністративного права; 3) як функцію адміністративного права; 4) як діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також осіб, які надають публічні послуги.

У першому випадку адміністративно-правова охорона розглядається як одна з внутрішніх функцій держави (правоохоронна функція), що розкриває її соціальну сутність і призначення в суспільстві, оскільки адміністративне право є дієвим важелем втілення державою в особі уповноважених нею державних органів влади (публічної адміністрації), своєї регулятивної й охоронної ролі.

У другому випадку адміністративно-правова охорона розглядається як одне з основних завдань адміністративного права (як галузі права) щодо здійснення регулювання суспільних відносин управлінського характеру, які складаються у сфері управління та виконуються суб'єктами владних повноважень, у внутрішньоорганізаційній діяльності інших державних органів, а також у процесі здійснення громадськими організаціями, їхніми органами зовнішніх юридично-владних повноважень із метою реалізації завдань і функцій держави.

У третьому випадку адміністративно-правова охорона розглядається як функція адміністративного права, що полягає в здійсненні правової охорони прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб – учасників адміністративних правовідносин; реалізується шляхом застосування спеціальних охоронних норм, а також діючих в охоронному режимі регулятивних (зобов'язуючих) норм.

У четвертому випадку адміністративно-правова охорона – це система впорядкованої адміністративно-правовими нормами діяльності суб'єктів владних повноважень (публічної адміністрації) [15, с. 71–72].

Як вважає Ю. Марушак, адміністративно-правова охорона права власності – це імперативно владна діяльність суб'єктів публічного управління із захисту прав усіх суб'єктів права власності (осіб, які здійснюють управління нею) від протиправних посягань та широкого загалу осіб від майна підвищеної небезпеки з нормативно прописаною можливістю застосування до порушників режиму власності засобів державного впливу [4].

Таке розуміння адміністративно-правової охорони права власності з позиції типології позитивізму в умовах панування раціоналізму, який усе вираховує, зіставляє, відсікає, має право на наукове життя як ідеальна конструкція. Спираючись на сучасну концепцію природного права, абсолютною цінністю якого є людське життя, варто зазначити, що воно позбавлене однозначної змістової та понятійної визначеності [5, с. 43, 61; 4].

Таким чином, адміністративно-правова охорона – це сукупність адміністративно-правових норм, за допомогою яких публічною адміністрацією здійснюється регулювання адміністративних правовідносин щодо захисту охоронюваних законом прав, свобод і законних інтересів осіб, суспільства й держави, а також попередження та запобігання вчиненню правопорушень із використанням заходів примусу для відновлення таких прав у межах закону.

Іншим завданням дослідження є виведення сутності адміністративно-правової охорони прав власності, що є первинним елементом потребової теорії зазначеного феномена. У цьому разі варто звернутися до перевірених часом теорій осмислення сутності індивіда – його волі, права та власності в суспільстві. Засновник діалектики й філософії права Г. Гегель розпочинає роздуми з дослідження «мислення розумного», яке «пізнає в об'єктивному світі самого себе». Він писав: «Людина розумна в собі, повинна створювати саму себе, вийти за свої межі, водночас досягти занурювання в себе, щоб стати розумною для себе. <...> У праві предметом є особа, з моральної позиції – суб'єкт, член сім'ї в цивільному суспільстві – громадянин у загальному. <...> При цьому з позиції потреб предметом є конкретне представництво, яке називається людиною» [6, с. 59, 88]. Як бачимо, особливий наголос мислитель робить на «людині», яка має волю, обмежену своєю свободою [7, с. 47].

В умовах правової демократичної держави, у якій головною соціальною цінністю є людина, а всі форми власності рівною мірою перебувають під охороною суб'єктів публічного управління, предмет адміністративно-правової охорони майнових і немайнових прав власності формується як система суспільних відносин між суб'єктами публічного управління та власниками майна, особами, які посягають на право власності, громадянами, яким може бути заподіяно шкоду майном підвищеної небезпеки, у сфері державного управління, багатогранного захисту прав і свобод громадян у майновій сфері, наданням адміністративних послуг, внутрішньоорганізаційної діяльності органів виконавчої влади, а також застосуванням до порушників режиму власності засобів адміністративного примусу [4].

Функція охорони права власності базується на нормах Конституції України, відповідно до ст. 41 якої кожен має право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [2].

В. Галуцько слушно зазначає, що адміністративно-правова охорона забезпечується, по-перше, за допомогою спеціальних охоронних адміністративно-правових норм, що застосовуються після порушення вимоги регулятивної норми поводитися певним чином (адміністративно-правовий захист); по-друге, на основі безпосередньої реалізації регулятивних адміністративно-правових норм, які спрямовуються на попередження (профілактику) протиправних посягань, у випадках високої ймовірності порушення суб'єктивних публічних прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб (адміністративно-правова охорона у вузькому розумінні) [16, с. 242–247].

На наше переконання, зміст адміністративно-правової охорони права власності виражається через певні способи такої охорони.

Професор В. Галуцько виділяє такі способи, що застосовуються для охорони суб'єктів права власності: 1) які забезпечують попередження порушень правового режиму власності; 2) які припиняють протиправні посягання на об'єкти права власності; 3) які створюють умови для притягнення винних до юридичної відповідальності та повернення майна потерпілим; 4) які створюють умови для притягнення винних до адміністративної відповідальності та відшкодування збитків потерпілим. Таким чином, правом на адміністративну охорону власники майна можуть скористатися самостійно, звернувшись до правомочних органів за захистом, або суб'єкти владних повноважень забезпечують її самостійно у випадках, передбачених нормативно-правовими актами. При цьому активна поведінка суб'єкта права власності завжди є бажаною та повинна заохочуватися владним суб'єктом [17, с. 105].

І. Коросташова вважає, що способами адміністративно-правової охорони є власне адміністративно-правовий (здійснюється суб'єктами владних повноважень, що створені для виконання таких функцій у певних сферах суспільного життя, – загальними та спеціальними правоохоронними органами) і судовий (здійснюється судами). До традиційних форм адміністративно-пра-

вової охорони можна віднести правотворчу, правозастосовну та правоохоронну. Серед новітніх форм можна виділити такі, як адміністративно-правовий договір та адміністративні послуги [15, с. 72].

Таким чином, зміст адміністративно-правової охорони права власності виражається через певні способи цієї охорони, зокрема такі:

1) способи попередження та запобігання правопорушенням щодо права власності (реалізуються через виконавчо-розпорядчу діяльність публічної адміністрації та надання адміністративних послуг);

2) способи захисту права власності (реалізуються через виконавчо-розпорядчу діяльність публічної адміністрації та надання адміністративних послуг);

3) способи відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб щодо права власності (здійснюються публічною адміністрацією та судами).

Усе викладене дає підстави вважати, що *правова охорона* – це сукупність правових норм, за допомогою яких здійснюється регулювання правовідносин щодо захисту охоронюваних законом прав, свобод і законних інтересів осіб, суспільства й держави, а також попередження та запобігання вчиненню правопорушень із використанням заходів примусу в межах закону.

Адміністративно-правова охорона – це сукупність адміністративно-правових норм, за допомогою яких публічною адміністрацією здійснюється регулювання адміністративних правовідносин щодо захисту охоронюваних законом прав, свобод і законних інтересів осіб, суспільства й держави, а також попередження та запобігання вчиненню правопорушень із використанням заходів примусу для відновлення таких прав у межах закону.

Зміст адміністративно-правової охорони права власності виражається через певні способи такої охорони, зокрема: 1) способи попередження та запобігання правопорушенням щодо права власності (реалізуються через виконавчо-розпорядчу діяльність публічної адміністрації та надання адміністративних послуг); 2) способи захисту права власності (реалізуються через виконавчо-розпорядчу діяльність публічної адміністрації та надання адміністративних послуг); 3) способи відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб щодо права власності (здійснюються публічною адміністрацією та судами).

Висновки. Отже, адміністративно-правова охорона права власності – це сукупність адміністративно-правових норм, за допомогою яких публічною адміністрацією та іншими суб'єктами права здійснюється регулювання адміністративних правовідносин щодо захисту права власності, попередження й запобігання правопорушенням щодо права власності, а також відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів осіб щодо права власності з використанням заходів примусу в межах закону.

Список використаних джерел:

1. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. К.: Аконті, 2003. Т. 3: ОБЕ – РОБ. 927 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Обущак О. Адміністративне регулювання у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. Вип. 36. С. 75–85.
4. Марущак Ю. Адміністративно-правова охорона майнових та немайнових прав власності в Україні. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2014. Вип. 197. Ч. 2. С. 238–242.
5. Патей-Братасюк М. Філософія права: курс лекцій. Тернопіль: ЛІДЕР, 2002. 131 с.
6. Гегель Г. Філософія права. М.: Мир книги, 2009. 464 с.
7. Галуцько В. Охорона права власності: адміністративно-правові аспекти. Херсон: ВАТ «ХМД», 2008. 348 с.
8. Стукаленко О. Співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «адміністративно-правовий захист». URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=46468>.
9. Легенченко М. Поняття охорони й захисту права та їх співвідношення. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 72. С. 59–65.
10. Гуржій Т. Державна політика безпеки дорожнього руху: теоретико-правові та організаційні засади: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. К., 2011. 553 с.

11. Єщук О. Адміністративно-правова охорона: теорія, практика та перспективи розвитку: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07; Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». К., 2017. 464 с.
12. Рогач Л. Питання співвідношення понять «адміністративно-правова охорона» та «захист». Наука і правоохорона. 2016. № 4. С. 95–100.
13. Кожура Л. Адміністративно-правовий захист та охорона: поняття та співвідношення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 35(1.2). С. 119–122.
14. Алексеев С. Проблемы теории права: в 2 т. Свердловск, 1972. Т. 1. 396 с.
15. Коросташова І. Адміністративно-правова охорона: загальнотеоретичні аспекти. Вісник Академії митної служби України. Серія «Право». 2015. № 2. С. 66–72.
16. Адміністративне право України: навч. посібник: в 2 т. / за ред. В. Галунька. Херсон: Грінь Д.С., 2015. Т. 1: Загальне адміністративне право. 272 с.
17. Галунько В. Адміністративно-правова охорона суб'єктів права власності в Україні: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2006. 356 с.